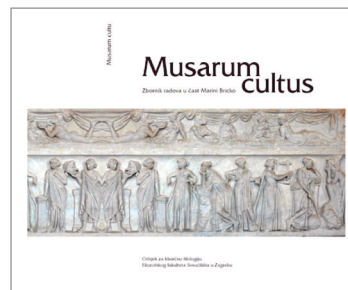

Musarum cultus – Zbornik radova u čast Marini Bricko

(urednici Petra Matović i Nino Zubović)

Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
FF press, 2019. 223 str.

Ovaj je zbornik radova *hommage* Marini Bricko (1. siječnja 1960 – 20. studenog 2016), prerano preminuloj redovitoj profesorici u trajnom zvanju, dugogodišnjoj nastavnici na Odsjeku za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i predstojnici Katedre za grčki jezik i književnost na istom odsjeku, koja je za sobom ostavila blistav i trajan trag. Osim nastavničkog bavila se i prevodilačkim i znanstvenim radom. Baš kao što i urednici u predgovoru kažu, kroz njezine je znanstvene radove akademska zajednica upoznala manje poznate pisce, a svojim je prijevodima široj publici približila Demetrija, Menandra, Lukijana, Marcijala i Filodema. Iz njezine je bibliografije razvidna širina njezina znanstvenog interesa koji je nadilazio granice antike. Nemali je njezin obol i proučavanju hrvatskog latinizma. Jedna rečenica iz nekrologa koji potpisuje Irena Bratičević rezimira sve naprijed rečeno: „*Marina Bricko tijekom više od trideset godina djelovanja na Filozofskom fakultetu profilirala se kao znanstvenik široke erudicije, naš najbolji poznavatelj antičke grčke književnosti, predani nastavnik i vrijedni prevoditelj sa starogrčkog i latinskog*”.

Zbornik na 223 stranice donosi 11 radova, a plod je hvalevrijednog rada svih jedanaest autora među kojima su i oboje urednika, Petra Matović i Nino Zubović. Teme radova uvelike se podudaraju sa znanstvenim interesima Marine Bricko. Zbornik ne donosi samo radove kolega koji su željeli odati počast pokojnoj kolegici, profesorici i mentorici; u njemu je na prvome mjestu rad Marine Bricko o kasnoantičkom piscu Paladi, nažalost posljednji njezin prilog o epigramima, književnoj vrsti koju je proučavala i prevodila bilo da se radilo o grčkim, rimskim ili hrvatskim autorima.

Nakon uredničkog predgovora čitatelja dočekuje topli osmijeh i pogled prepun životne radosti koju je Marina Bricko nesebično širila posvuda oko sebe, a koji je neumoljiva Atropa ukrala ovome i podarila nekom drugom svijetu. U nekrologu, prvotno objavljenom u *Vijencu* od 22. prosinca 2016, nedugo nakon Marinine smrti, uz podsjećanje na njezin nastavnički, prevoditeljski i znanstveni rad, Irena

Bratičević izražava duboku žalost zbog gubitka koji nije potresao i rastužio samo obitelj i najbliže suradnike nego i sve koji su poznavali Marinu Bricko. Slijedi znanstvena i stručna bibliografija prof. dr. sc. Marine Bricko u kojoj je navedeno sedam knjiga, jedanaest znanstvenih radova, četrnaest stručnih radova. Tu su i četiri naslova u skupini *Recenzije, osvrti i prikazi* kao i sedamnaest naslova u skupini *Prijevod*.

Radovi u zborniku svrstani su koliko je to bilo moguće prema kronološkom kriteriju u četiri cjeline. Prva cjelina započinje radom Marine Bricko pod naslovom „Skoptički epigrami Palade iz Aleksandrije”. Radi se o autoru slabo poznatom širokoj publici koji sve donedavna nije privukao osobitu pozornost struke, a u *Grčkoj antologiji* zastupljen je s najviše epigrama. Ovaj rad prikazuje većinu Paladinih epigrama iz 11. knjige *Antologije*, a dok govori o Paladi, autorica citira i četiri njegova epigrama iz 10. knjige *Antologije* s prijevodom, te jedan iz 9. knjige. Započinjuci svoj prikaz s jednim od dva epigrama sastavljena u pohvalu skoptičkog epigrama, autorica podsjeća na glavne karakteristike grčkoga skoptičkog epigrama uspoređujući komički efekt poente u grčkom epigramu s njegovom ulogom u strukturi Marcijalovih epigrama.

Nino Zubović u svome radu „Alfabet i grčka književnost” podsjeća na dva novija pokušaja da se preciziraju okolnosti koje su pratile izum grčkog alfabeta, a samim time i odredile smjer grčkoj književnoj predaji. Jedni misle da se prva pojava grčkog alfabeta može dovesti u vezu sa samim počecima grčke književnosti, želeći tako pružiti izričit odgovor na jedno od potpitanja drevne *quaestio Homerica*, ono o ulozi pisma u nastanku homerskih epova. Nasuprot tome, drugi vjeruju da je pri proučavanju najranijih faza grčke kulture do sada nepravedno izostala njezina kontekstualizacija, odnosno da svatko onaj tko se kani baviti ranim postignućima Grka, poput izuma alfabeta i arhajske književne predaje, mora, kako autor slikovito kaže, odlučno usmjeriti pogled prema Istoku. Autor ističe da ćemo, tek ako do kraja promislimo u kojoj je mjeri grčko pismo promijenilo svijet, biti u stanju razumjeti razmjere promjena našega svijeta potaknutih primjenom nove, digitalne tehnologije.

Nina Čengić u radu pod naslovom „Scena parničenja u Menandrovim *Parničarima*”, podsjećajući na sudbinu i redoslijed istraživanja od prvog izdanja teksta Menandrovih komedija otkrivenih 1905. godine u Egiptu, ističe činjenicu da je profesorica Bricko velik dio svojega istraživanja posvetila upravo antičkoj komediji. Taj je rad, kako sama autorica kaže, pokušaj analitičkoga prikaza formalnih karakteristika glasovite scene parničenja iz Menandrove komedije *Parničari*. Analizirajući pojedina obilježja govora glavnih junaka u sceni sporenja, rad pokazuje koliko je i kako u toj sceni Menandar zahvatio u retoričku teoriju i govorničku praksu. Navodi se i Kvintilijanova pozitivna ocjena načina na koji je Menandar kreirao govor svojih likova. Autorica zaključuje da, gledano s aspekta

cjeline komedije, stotinu i pedeset stihova u kojima Menandar suprotstavlja Dava i Siriska u komičnom sporu služe prvenstveno kako bi prsten nađen s djetetom promijenio vlasnika i pokrenuo događaje važne za prepoznavanje i rasplet.

Neven Jovanović u radu „Mogući pristup rimskoj književnosti” prvo definira probleme s kojim se kao nastavnik na Odsjeku za klasičnu filologiju suočava iz godine u godinu držeći kolegij *Pregled rimske književnosti*, napominjući da se s istim problemima susretala i njegova kolegica Marina Brcko predajući dva semestra sličan kolegij vezan uz grčku književnost. Autor pokušava odgovoriti na pitanje kako predstaviti neku književnost nekome tko o njoj malo zna i kako pristupiti povijesti književnosti. Iako se na prvi pogled čini da je riječ o metodičkom pitanju, problem je puno dublji. Temeljna pitanja povijesti rimske književnosti predstavljena su ovdje na primjerima kratkih pjesama i izvadaka rimskog pjesnika Katula, hrvatskog pjesnika Branka Maleša, grčkog pjesnika Simonida, *Grčke antologije* te rimskih pjesnika Terencija i Lukrecija. Autor, sveučilišni profesor s dugogodišnjim iskustvom, koji u svojoj praksi, imajući u vidu i tekst i kontekst, stalno nastoji pronaći nove poglede kako na svako pojedino djelo tako i na književnost općenito, zaključuje da tekstovi ne daju konačne, nepromjenjive odgovore te da književnosti nema bez čitanja.

Rad Damira Salopeka pod naslovom „Čudnovate ribe fanfan i paklara” donosi, u usporednom prikazu grčkog originala i prepjeva na hrvatski, izbor od 58 stihova iz prve knjige didaktičkog epa *O ribolovu* (1.186–243) grčkog pjesnika Opijana (2. st.) iz Anazarba u Kilikiji. U izabranom izvatku Opijan je u stihove uobličio opažanja i vjerovanja zabilježena i kod drugih antičkih pisaca (Ovidija, Plinija, Ateneja) o zanimljivom ponašanju dviju riba: fanfana i paklare.

U radu pod naslovom „Sinezijeva pisma Hipatiji” Voljena Marić donosi sedam Sinezijevih pisama Hipatiji s usporednim grčkim tekstom i prijevodom na hrvatski. Sinezije iz Kirene (oko 370–413) grčki je filozof i pisac, a Hipatija iz Aleksandrije (oko 370–oko 415), prva žena matematičarka o kojoj postoje pouzdani podaci, kći je Teona iz Aleksandrije, poznatog matematičara i astronoma. Sinezije Hipatiju susreće u Aleksandriji gdje, kao njen učenik, upoznaje novoplatonsku filozofiju koja će trajno obilježiti njegovo shvaćanje svijeta.

Drugo poglavlje sadrži dva rada tematski vezana i uz grčku i uz latinsku književnost. U prvom od njih Petra Matović pod naslovom „Formula u grčkoj i latinskoj epskoj književnosti” prikazuje formulaičnost u grčkoj i latinskoj epici s osvrtom na indoeuropske početke. Želeći prikazati kontinuitet u uporabi formulaičnih izraza u epskoj književnosti na grčkom i latinskom, bez namjere davanja pregleda sve postojeće literature, autorica poseže za primjerima latinističke, osobito hrvatske humanističke epike.

Tamara Tvrtković potpisuje rad pod naslovom „Žena, majka, kraljica: kratak pregled mizoginije u djelima antičkih autora i hrvatskih latinista”. Uz napomenu

da sociolozi mizogoniju definiraju kao mržnju, prijezir, nepovjerenje i duboko ukorijenjene predrasude prema ženama, autorica iznosi primjere iz mizoginih književnih tekstova počevši od jampske satire Semonida, grčkog liričara s otoka Sama iz 7/6. st. pr. Kr. Tu je i zbirka viceva iz helenističkog razdoblja tradicionalno pripisivana Hijeroklu i Filagriju, Marcijalovi epigrami koji pokazuju kontinuitet u nizanju mizoginih motiva, pa primjeri iz Juvenalovih, Katulovih, Vergiljevih, Tacitovih, Livijevih djela. Na kraju slijede primjeri iz djela hrvatskih latinista, Marka Marulića, Ivana Polikarpa Severitana, Jana Panonija, te dubrovačkih pisaca Ludovika Crijevića Tuberoni, Didaka Pira, Ignjata Đurđevića i Rajmunda Kunića.

Treće poglavlje donosi nam dva rada tematski vezana za hrvatske autore koji su pisali latinskim i grčkim jezikom. Književni rad prvoga od njih, Nikole Petrovića, otkrio je Šime Jurić, zaslužni čuvar hrvatske kulturne baštine, pronalaskom vrijednog latinskog rukopisa ovoga Korčulanina pohranjenog u mjesnoj knjižnici talijanskoga grada Perugie i time potaknuo Vladu Rezara na daljnje istraživanje. On u svome radu za ovaj zbornik pod naslovom „Prilog poznavanju književnoga rada humanista Nikole Petrovića (1486–1568)” pozornost upravlja na Petrovićev tekst koji ne pripada gore spomenutom rukopisnom korpusu. Riječ je o grčkim jezikom sročenoj proznoj posveti uz njegovo izdanje Aristotelova djela *Περὶ ζῴων γενέσεως* (*De animalium generatione*). Vlado Rezar, uvažavajući svoga uglednog prethodnika koji je u svojoj studiji taj tekst tek usput spomenuo, naglašava kako se, iako se radi o neveliku književnom ogledu, nikako ne bi smjela umanjiti njegova važnost u kontekstu naše kulturne povijesti. Iz sadašnje je perspektive vrlo izvjesno da u Petrovićevu tekstu gledamo naš jedini poznati prozni spomenik grčkog humanizma i kao takav on zaslužuje pozornost. Preslik Petrovićeva posvetnoga pisma uz izdanje Filoponova komentara iz 1526. te usporedni prikaz grčkog originala i prijevoda na hrvatski jezik nalazi se na kraju ovoga rada.

Irena Bratičević je s bogatog popisa izdanja dubrovačke tiskare pod vodstvom Antonija Martecchinija izabrala epigrame Nikole Androvića koji je, za razliku od ostalih prigodničara svoga vremena koji su svoje prigodničarske zbirke sastavljali na talijanskom, latinskom i hrvatskom jeziku, svoje epigrame pisao na jeziku antičke grčke književnosti. U radu pod naslovom „Grčki epigrami Nikole Androvića” autorica je pobliže prikazala i kontekstualizirala deset njegovih tiskom objavljenih pjesama u sedam publikacija. Opisana su tu i izdanja u kojima su tiskane, a spomenuti su i rukopisi u kojima su sačuvane. Među njima se ističe dosad nepoznata Androvićeva autografnu bilježnica u kojoj je zapisao osam od spomenutih deset epigrama, s prijevodom na latinski, danas pohranjena u dubrovačkoj Dominikanskoj knjižnici. Rad završava svjedočanstvima Androvićevih suvremenika koja ilustriraju koliko se poznavanje grčkoga i pisanje na grčkom znalo cijiniti u dubrovačkoj kulturi nakon pada Republike.

U četvrtom poglavlju nalazi se samo jedan rad, po svojoj temi kronološki nama najbliži, a ujedno i zadnji rad u ovome zborniku. Rad je to Olge Perić pod naslovom „Nazorov *Cvrčak* između mita i prirode”. Autorica vodi čitatelja iz strofe u strofu kroz općepoznatu Nazorovu pjesmu *Cvrčak*, virtuosno sučeljavajući Nazorove stihove s brojnim varijacijama istog motiva kod različitih umjetnika od antike do modernih vremena. Iz svega navedenog razvidno je da je u ovoj pjesmi, kao i u cijelom ciklusu *Ditirambi*, mediteranska priroda sa svojim ljepotama i snagom bitna osnova za Nazorova nadahuća, ali osnova nadahnuta i obogaćena poznavanjem antike.

Jadranka Bagarić